

Köd alattam, köd felettem...

2013-ban az év vége időjárása gyakorlatilag lehetetlenné tett mindenféle égboltészlelést, mivel az ilyenkor szezonálisan kialakuló hidegpárna a szokásosnál tartósabban ülte meg a Kárpát-medencét. Gyakorlatilag november első harmadától csupán órákban lehet mérni a derült éjszeleket, bár néhány területe hazánkban időnként mentesült az állandó ködtől. Amellett, hogy végtelenül elkészerítő volt a helyzet a ködréteg alatt, a szerencsésebbek eljutottak a paplan fölé és ott varázslatos élményeket élhettek át. Mielőtt ezeket sorra vesszük, tekintsük át az időszak ködtől független jelenségeit.

November elejét Kósa-Kiss Attila halóészlelései uralkodják: 2-án reggel fényes, színes felső érintő ív, 4-én fényes bal oldali melléknapp, 8-án látványos színekkel 22 fokos haló felső része, felső érintő ív, nagyon fényes bal oldali melléknapp volt nála. Ezen a napon hajnalban a rovatvezetőnél igen erősen látszott az állatövi fény. November 7-én Rosenberg Róbert fotózott igen élénk színű irizáló felhőt. 10-én Hadházi Csaba 22 fokos holdhalót fotózott, Rosenberg Róbertnél ezen a napon is a felhők irizáltak, majd alkonyatkor a Vénusz körül örökített meg igen élénk színű pártát. 11-én ismét Kósa-Kiss Attila remekelt: reggel fényes jobb oldali melléknapp, majd délben 22 fokos haló szerepel az észleléseiben.

November 16/17-én éjjel az ország különböző pontjain láttak gyönyörű holdkoszorút: Bajmóczy György Bicskén, Bakos Liza és Hubay Tamás Budapesten, Békési Zoltán Úrkúton, Hadházi Csaba Hajdúhadházon, Bíró Zsófia Érden, Németh Kornél Szolnokon, Rosenberg Róbert Adonyban elsőnek a Nap körül látott pártát, majd este nála is megjelent a holdkoszorú. 17-én Rosenberg Róbertnél nagyon látványos krepuszkuláris sugarak voltak. 19-én reggel Kósa-Kiss Attila felső érintő ívet és zenitkörüli ívet látott, Zajácz György pedig ragyogó, erős

Landy-Gyebnár Mónika november 27-én ragyogóan fényes naposzlopot fotózott Veszprémben

fényű melléknappot. Kósa-Kiss Attila 20-án kora délután jobb oldali melléknappot, 21-én reggel pedig 22 fokos haló felső felét. 21-én Horváth Ferenc (Veszprém-Kádárta) is küldött egy holdhaló észlelést, megjegyezve, hogy a Jupiter a halógyűrű belsejében ragyogott, erről a látványról az adonyi Rosenberg Róbert sem maradt le, szerencséire. 23-án Zajácz György élénk színekben irizáló felhőt fényképezett a Nap közelében. November 27-én a rovatvezetőnél, Veszprémben volt kb. 20 fok magasba nyúló igen fényes naposzlop. 29-én Gulyás Krisztián és Hegyi Imre ragyogó melléknappokat észlelt, Zajácz György pedig irizáló felhőt túra közben, a Nap körül. 30-án Hadházi Csaba délután látott 8 fok magas naposzlopot és felső érintő ívet, Szöllösi Tamás pedig szép 22 fokos halót fotózott, a rovatvezető délelőtt 22 fokos halót és zenitkörüli ívet, este pedig a lenyugvó Vénuszon fotózott szép oszlopot.

Decemberben sajnos nem ért véget a szerencsétlen időjárás... 2-án Szabó Szabolcs vonaton utazva örökítette meg az esti égboltot: a felhők felett ragyogó Orion, s alatta a még egy kis felhősávbán megbújva látványos pártával övezett Szíriuszt és az északi Tejút jól kivehető sávját. A kép annak

Szóllósi Tamás érdi észlelőnk gyönyörű 22 fokos halóval jelentkezett november 30-án

ellenére, hogy 100 km/h felett száguldó vonatból készült, szemmel látható bemozdulást nem mutat a 30 másodperc záridő ellenére sem, észlelőnk elbeszélése alapján a frissen felújított pályaszakaszh simaságának köszönhetően. Szintén 2-án Hegyi Imre irizáló felhőket és látványos Tyndall-sugarakat fotózott. 3-án a Vénuszt és a körülötte lévő pártát örököltette meg szép rajzán Orosz Tímea. December 4-én Écsen Kovács Attila igen mutatós, kontrasztos, élénk rózsaszínű naposzlopot látott. 9-én Rosenberg Róbertnél holdpárta volt, Hadházi Csaba pedig gyönyörű, fényes 22 fokos holdhalót figyelt meg. 11-én ugyanó fotózott rendkívül élénk színekben pompázó, 3 gyűrűsorból álló holdkoszorút.

December 12/13-án éjszaka Biró Zsófia népes csapattal a Mátrába vonult a Gemini-dák maximumát fotózni a mátraszentistváni sípálya feletti dombtetőre. Alattuk hullámzott a nagy hidegben a ködtenger teteje, amelyben a közeli hóágyúk szolgáltatta kondenzmagvaknak köszönhetően kecses jégkristályok alakultak ki. A lassanként nyugovóra térő Hold ugyan tiszta égen ragyogott, ám észlelőnknek semmi sem lehetetlen: ekkor is sikerült halót fotózni, mégpedig a kifagyott ködtenger felső részén egy ragyogó almellékholdat. Ez a jelenség a mellékhold horizont alatti párja, és csak ilyen speciális nézőpontból lehet megpillantani. A jelenség igen ritkán kerül tehát a szemünk elé, de a szerencsés véletlenek összjátéka okán ezúttal a meteormaximum miatt a hegyen észlelő amatőrtársunk szemfülesen megörö-

kította. A társasággal együtt észlelő Ujj Ákos holdnyugta után érdekesen sávós égboltot figyelt meg és fotózott le: mint kiderült a képek alapján, a sávok a légkörfény zöldesen elnyúló vonalai voltak!

December 16-án ismét a Kab-hegy adott okot csodálkozásra a rovatvezető számára. Elsőként azzal, hogy a hegytetőn a már fényképező Soponyai Györgybe botlott, majd később azzal, hogy a köd paplan felett lenyugvó Nap rendkívüli torzulását, zöld fényt némi kék árnyalattal keverten figyelhetek meg együtt. Érdekesség volt, hogy még 6 perccel azt követően, hogy a Nap a horizont alá került, látni lehetett az inverzió tetején kialakult délibáboknak köszönhetően a felfelé vetített képét, ami pusztán egy vörös-szürke csík volt! Ezzel egyidejűleg a keleti égbolton ragyogóan élénk rózsaszínű Vénusz-öve pompázott a kékesszürke földárnyék felett, a látványt az épp felkelt telihold csak fokozta. Soponyai György a ködtengerből kibukkanó Hold délibábos torzulását is megörökítette.

Együttállások is szép számmal akadtak, de a legtöbbször elöl a felhők, a köd mögé menekültek... December 1-jén a rovatvezetőnek volt szerencséje a hajnali éggel: a Hold és a Szaturnusz duóját fotózta, később kelő harmadikként a Merkúr is csatlakozott hozzájuk. Az esemény külön érdekessége, hogy a kelő holdsarló néhány percre elfedte a Mérleg alfájának fényesebb tagját, a Zubenelgenubit, míg a halványabb tag nem került fedésbe, a kiváló átlátszóság miatt igen jól megfigyelhető volt szabad szemmel is a látvány! 5-én alkonyat után Rosenberg Róbert előtt nyílt meg az ég, s így gyönyörű képeket készíthetett az ekkor már a nyugati eget ékesítő holdsarlóról s a közelében ragyogó Vénuszról. Mindkét égitest körül látványos párta is kialakult, még szebbé téve az együttállást. Hegyi Imrénének is sikerült megörökítenie az égi párost Dabasról, Perkó Zsolt és Perkó Tímea pedig Nagykanizsán csípte el az együttállást, a Hold látványában mindkettejüknél az igen világos hamuszürke fény látványa dominált.

Rosenberg Róbert december 5-én este a Hold és a Vénusz együttállását örökítette meg, a képmontázsán a lenyugvó páros útja követhető a horizontig

Az állatövi fény is megmutatta magát: novemberben 6-án, 8-án és 9-én a rovatvezető hajnali eget tette látványossá. 16-án Pável Zoltán, Eredics Edina és a rovatvezető üstökös vadászati céllal kereste fel a ködlepelből kilógó, kristálytisza egű Kab-hegy tetejét. Holdnyugta után felragyogott a délkeleti égen az állatövi fény kúpja, sajnos a már pirkadó égen nem sokáig lehetett élvezni a megkapó látványát. A fénykúp magában foglalta az ekkor még remek formában lévő ISON-üstököst, és kicsit alacsonyabban az Encke-üstököst is. A következő állatövi fényt már a nyugati égen sikerült Keszthelyi Sándornak megpillantania szenteste: „Pár perces szemzoktatás után még valami látszik a délnyugati égen: egy fénysáv húzódik lapos szögben a Vénusztól balra felfelé: az állatövi fény maga! Ennek tengelye a Vénusz és az α - β Cap alatt indul, ott 10–12 fok szélesen. A Capricornus közepén 8–10 fokos, az Aquarius közepén (jóval az η - ζ - γ - π Aqr alatt) 5–7 fok a fénylés szélessége. A Pisces nyugati végében végződik, a Halak nyugati halának hatszöge alatt még sejthető, de azután nem

folytatódik tovább. Mivel a Nap ilyentájt a télpontban van, az állatövi fényt pedig nagyjából a tavaszpontig láthattam: a fénysáv vége 90 fokra van a Naptól. Az állatövi fénytől feljebb (a Tejútig) tartó ég sötétebb és ugyanígy az állatövi fénytől lefelé (a horizontig) tartó rész szintén sötétebb. 17:47-től 18:05-ig néztem a gyönyörű, tejutas, vidéki eget és az állatövi fényt. Utóbbi határozottan, erősen, jól látszik. Ám, az erős szél miatt: ma estére ennyi volt!”

A hónap hátralévő részében mindössze egy érdekes esemény volt, mégpedig 27-én este, amikor sokfelé derült ég köszöntötte az amatőrtársakat. Többen kihasználtuk a lehetőséget és kimentünk, ennek köszönhetően néhányan szemtanúi voltunk egy rendkívül érdekes látványnak a keleti égbolton. 18:40 és 18:55 közötti időben egy határozottan kék felhőpamacs jelent meg a Szekeresben, majd lassanként terebélyesedve nyugat felé sodródva szétszlott. A felhő színe abszolút idegenszerűen kékes árnyalatú volt, semmi jól ismert jelenségre nem hasonlított. A gyanúm az volt, hogy valamilyen rakétafel-

lövés utáni üzemanyag-maradék került a szemünk elé, csak éppen sehol nem történt ekkoriban úreszköz-felbocsátás. Később, Csák Baláznak köszönhetően szerencsére kiderült, hogy mi volt: egy Kazahsztánban fellőtt Topol típusú orosz interkontinentális ballisztikus rakéta szuborbitális tesztje. A kékes színt már láthatták a norvégok 2009. december 9-én, amikor egy orosz rakéta-teszt manőverei során megsérült fokozat pörögni kezdett és kék spirált rajzolt az égboltra, az akkori képek bejárták a világ-sajtót, itt a rovatban is beszámoltunk róla. A kékes árnyalat ehhez hasonló volt, de nem mutatott olyan szabályos alakot, mint a norvég esetben. (A jelenségről a Meteor 2010/1. számában olvashatunk.) A szerencsés amatőr társak, akik még megfigyelték a jelenséget: Rosenberg Róbert, Kász László, Bakos János.

Végül pedig egy olyan szépségről szeretnék beszámolni, amit egyelőre csak északra utazó honfitársaink csodálhatnak meg: sarki fényről. Mennyire vártuk a naptevékenység maximumát, remélve, hogy szerencsés körülmények lesznek és hazánkból is lehetőség nyílik a pompás égi színjáték megfigyelésére! – sajnos azonban a Természet nem az elvárásainknak megfelelően viselkedik, csak megy a maga véletlenszerűen szabott útján, így aki sarki fényre vágyik, annak utaznia kell. Ezt tette Kiss Csongor, aki a norvégiai Tromsø városát kereste fel, kimondottan az auróra megfigyelése végett november 7–9. közt. Élménybeszámolója talán másoknak is kedvet csinál egy utazáshoz!

„Mindenkinek van egy álma, az enyém a sarki fény volt. Gyermekkorom óta izgat, milyen lehet. Évek óta kerestem a lehetőséget, hogyan láthatom meg, aztán eljött a pillanat. A választás a norvégiai Tromsø városára, illetve annak környékére esett. Hogy miért? Azért, mert éppen a sarki fény zónájába esik, ahol az év kétharmad részében látni a fényt.

Egy szervezett fotóstúrán vettem részt, ahol volt szerencsém profi fotósok társaságában átélni a látványt, és persze tanulni is. Sötétedésre érkezünk meg, és már mindenki várta, mi lesz, mert az előrejelzés

alapján 4-es fény volt várható, az ég pedig elég tiszta volt. Idehaza volt, hogy hetekig álmodtam róla, és már-már hihetetlennek tűnt, hogy egyáltalán létezik az egész. Alig ültünk le vacsorázni, amikor valaki kiment, és sietve jött vissza, hogy lát valamit, erre mindenki mindent eldobva rohant ki a fényképezőkkel. Az égen egy halvány fehéres sáv volt látható, de amint a fényképezőkkel exponáltunk, kiderült, ez bizony zöld színű. A sáv egyre erősödni, világosodni kezdett, megnyúlt, változott, mindenféle alakot felvett és a színe is fehéresről zöldesre változott.

Az ember áll és néz, elkezd fülig érni a szája és nem tudja, mit kezdjen az egésszel, álom vagy valóság, mintha vetitenék az egészet. A fény elképesztően dinamikussá és fényessé válik, hajnali fényességet is előidézve. Az ember csak ezt hallja maga körül: váááá, úúúúú, azt nézd, elképesztő, ilyen nincs stb. Mindenki exponál ész nélkül. Hogy miért is nem lehet igazán jó fotókat készíteni? Mert az ember el van ájulva az egésztől és jómagam el is felejtettem, hogyan kell fotózni. A fény hol szalagként, hol beeső tüskékként, hol az egész eget beterítő zöld pacaként jelent meg, néha lila és pirosas színeket is felvéve. A szalagot mintha pálcával rángatnák, és valaki tüskék ezreit eresztené fentről egy vékony sávba – hihetetlen látvány! Ezt mindenkinek látni kell, az embert lenyűgözi, tiszteletet parancsoló és elgondolkodtató. Az éjszaka hideg, –3 fok körül van, de este 6-tól hajnali 2-ig bírjuk, majd a fáradtságtól már néha megbillenve a fényt otthagytuk az égen tovább táncolni és fájó szívvel megyünk aludni, hogy a holnapi napot is átvészeljük. Két ilyen fantasztikus esteben volt részünk az ötből, a továbbiakon vagy gyenge volt a fény, vagy a felhők takarták az eget.

Aki teheti, ne hagyja ki az életéből, meghatózó élmény.”

A norvégiai sarkifény-túrán készült felvételek közül mutatunk be egyet a képmel-lékletben.

Landy-Gyebnár Mónika